

УДК 336.71:330.322

Л.Л. Гриценко, О.В. Ісаєва

РОЛЬ БАНКІВ У ФІНАНСУВАННІ ПРОЕКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Досліджено роль та значення банківських установ у фінансуванні інфраструктурних проектів в рамках державно-приватного партнерства. Розглянуто особливості участі банків в реалізації проектів на умовах державно-приватного співробітництва, виділено проблеми та напрямки активізації такої співпраці.

Ключові слова: проект, державно-приватне партнерство, банк, кредитування.

L.L. Hrytsenko, O.V. Isaieva

THE ROLE OF BANKS IN PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP FINANCING

The article presents an investigation of the banks' role and importance in financing the infrastructure projects through public-private partnership. The features of banks participating in projects under public-private cooperation are considered. Also the problems and directions of such collaboration strengthening are selected.

Key words: project, public-private partnership, bank, crediting.

Постановка проблеми. Світовий досвід показує, що об'єкти соціальної та виробничої інфраструктури часто і досить ефективно будуються та реконструюються за рахунок залучення державою приватного капіталу. У довгостроковій перспективі інфраструктура є каталізатором економічного зростання. Слабко розвинена інфраструктура перешкоджає використанню величезного транзитного потенціалу України, який нині реалізується, за деякими оцінками, лише на 40 %. Масштабні інфраструктурні проекти допоможуть відновити металургію, будівельну галузь, сектор послуг і створять нові робочі місця в короткостроковій перспективі. Виходячи з цього, необхідно зазначити, що розвиток інституту

державно-приватного партнерства є пріоритетним завданням для нашої держави.

При цьому у багатьох економічних суб'єктів є бажання та здібності для реалізації таких проектів, але вони не мають в своєму розпорядженні достатнього обсягу коштів. Тому доцільним є застосування різноманітних схем кредитування, що, в свою чергу, визначає важливе місце банків в механізмі реалізації концепції державно-приватного партнерства. За сучасного браку коштів у бюджетах усіх рівнів та власних коштів підприємств питання залучення фінансових ресурсів за допомогою банківської системи є особливо актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми фінансування проектів державно-приватного партнерства досліджують у своїх працях такі вітчизняні та закордонні економісти, як: О. Баженов, В. Варнавський, О. Воротніков, О. Веретеннікова, Є. Гайко, Дж. Делмон, А. Клименко, В. Корольов, М. Мельник, І. Нейкова, К. Павлюк, С. Павлюк, Л. Федулова, І. Яненкова та інші. Проте функції та місце банківських установ у фінансуванні проектів державно-приватного партнерства досліджені недостатньо, і це обмежує можливості ефективної співпраці.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження ролі та особливостей участі банків у фінансуванні проектів державно-приватного партнерства.

Результати. Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [7] фінансування державно-приватного партнерства може здійснюватися за рахунок: фінансових ресурсів приватного партнера; фінансових ресурсів, запозичених в установленому порядку; коштів державного та місцевих бюджетів; інших джерел, не заборонених законодавством.

Джерелами кредитування інфраструктурних проектів можуть бути кошти міжнародних фінансово-кредитних інститутів, агентств експортних кредитів, комерційних та державних банків. В умовах розвиненої ринкової

економіки саме комерційні банки мають виступати у ролі організаторів та фінансових ініціаторів реалізації крупномасштабних інвестиційних проектів та програм. Лише вони здатні відігравати вирішальну роль у мобілізації фінансових інвестиційних ресурсів, виступаючи в ряді випадків як фінансові гарантії інвестиційних заходів, що впроваджуються.

При реалізації проектів державно-приватного партнерства банківські установи можуть виконувати різноманітні функції: безпосереднє кредитування, організація емісії і розміщення боргових зобов'язань, організація кредитної угоди, надання консультацій, оцінка проектів тощо. Крім того, банки можуть об'єднуватися в синдикати та консорціуми для спільного кредитування або укласти незалежні кредитні угоди з позичальником і фінансувати свою частку проекту.

Значна кількість провідних банків економічно розвинених країн одночасно виступають у ролі організатора фінансування за одними проектами і «пересічних» учасників банківських об'єднань за іншими. Для масштабних проектів кількість кредиторів, як і кількість інвесторів може бути достатньо великою.

Відсоткові ставки за банківськими позиками можуть бути фіксованими або гнучкими, які базуються на стандартних ставках. Найчастіше для фінансування інфраструктурних проектів застосовується метод диференціації відсоткової ставки залежно від стадії проектного циклу, а саме: протягом періоду будівництва об'єкту вживається підвищена ставка, а після вводу його в експлуатацію – більш низька. Ще однією характерною особливістю кредитування проектів у рамках державно-приватного партнерства є існування так званого пільгового періоду, тобто звільнення виконавця проекту від платежів до моменту, коли об'єкт почне приносити доходи. Зазвичай даний період розповсюджується на основну частину боргу, а іноді й на відсотки. Коли економічний суб'єкт не створює новий об'єкт, а отримує вже існуючі активи від держави, які до укладання угоди про партнерство були здатні приносити доходи, пільговий термін може виключатися [2].

До ціни банківського позикового капіталу, окрім відсотку, включаються комісійні платежі за організацію фінансування, управління банківським консорціумом, агентські послуги за розрахунково-касовими операціями, гарантії розміщення боргових зобов'язань тощо.

Проекти державно-приватного партнерства характеризуються підвищеним рівнем ризику, тому кредити мають або обмеження за розміром суми, або достатньо високою відсотковою ставкою. Крім того, відсутність ринку венчурного капіталу у країнах, що розвиваються, не дозволяє виконавцю проекту скористатися прийнятною ставкою, під яку звичайно пропонується ризиковий капітал. Щоб залучити весь обсяг необхідних коштів з кількох фінансових інститутів, виконавець проекту повинен переконати кредиторів, що проект здатний приносити прибуток, а кредит та відсотки будуть погашені вчасно. Для цього може бути залучений уряд або міжнародна організація як гарант за кредитом.

Банківська установа для підтвердження рентабельності проекту може розраховувати ряд показників, найвідомішими серед яких є коефіцієнт обслуговування боргу (відношення чистого грошового потоку від реалізації проекту за рік до суми платіжних зобов'язань за той же рік) та коефіцієнт покриття (відношення чистої теперішньої вартості проекту до загальної суми платіжних зобов'язань за кредитом).

Світова практика державно-приватного партнерства показує, що банки можуть використовувати дві альтернативні схеми фінансування проектів – паралельне та послідовне фінансування [2]. За використання схеми паралельного фінансування для реалізації масштабного проекту кредити надаються кількома установами, що дозволяє банкам знижувати кредитні ризики та не перевищувати межі допустимих сум кредитів. Часто в такій банківській групі існує ініціатор – крупний комерційний банк або міжнародний фінансовий інститут. При схемі послідовного фінансування також існує великий банк-ініціатор, проте він не виступає кредитором, а лише ініціатором кредитної угоди. Після видачі кредиту такий банк передає

свої вимоги іншим кредиторам і таким чином позбавляється дебіторської заборгованості на балансі. Він також отримує комісійну винагороду за оцінку інвестиційного проекту, розробку кредитного договору та видачу позики.

У загальному вигляді основні етапи та комплекс заходів з кредитування проектів державно-приватного партнерства подано на рисунку 1.

Рисунок 1 – Загальна схема банківського кредитування проектів державно-приватного партнерства

Вибір конкретного механізму кредитування інвестиційних заходів залежить від багатьох критеріїв, а саме:

- статус кредитора: кредит безпосередньо комерційного банку; кредит, наданий міжнародною фінансово-кредитною установою;
- кількість учасників кредитної операції: двостороння та багатостороння угода;
- строк користування позикою: середньо- та довгострокові кредити;
- вид відсотка: фіксований і плаваючий відсоток;
- спосіб погашення позики: однією сумою в кінці строку кредитування; рівними частками протягом строку кредитування; заздалегідь обумовленими частками через узгоджені проміжки часу;
- техніка кредитування: кредит; кредитна лінія.

В свою чергу, кредитна лінія може бути оформлена з врахуванням певних особливостей та мати такі характеристики:

- а) поновлювальна – клієнт, використавши та погасивши всю заборгованість за кредитною лінією, може знову користуватися нею;
- б) непоновлювальна – після видачі та погашення позики в межах кредитної лінії відносини між позичальником та банком закінчуються;
- в) «рамкова» – відкривається банком для оплати ряду поставок певних товарів у межах одного контракту, який реалізується протягом року або іншого періоду (наприклад, фінансування поставки обладнання в процесі здійснення інвестиційного проекту);
- г) кредитна лінія «з повідомленням» клієнта про верхню межу кредитування, перевищення межі, недопустимість перевищення, стягнення за перевищення більших відсотків;
- д) «підтверджена» лінія – клієнт щоразу узгоджує умови конкретної суми позики в межах кредитної лінії.

Загалом інвестиційне кредитування є однією з найризикованіших банківських операцій, проте участь у цьому процесі держави істотно знижує ризики і робить її для банку більш привабливою. Беручи на себе частину ризиків, держава здешевлює кредитні ресурси, оскільки, як відомо,

відсоткова ставка є сумою базової ставки і премії за ризик, тому і позичальнику стає вигідно користуватися послугами банку.

Проте в сучасних умовах, не зважаючи на доцільність участі банків у державно-приватному партнерстві, є досить серйозні перешкоди такої співпраці, а саме:

- обмеженість фінансових можливостей банківської системи;
- високий рівень процентних ставок банків;
- дефіцит досвіду ефективного проектного фінансування та застосування необхідних технологій;
- недостатня розвиненість системи страхування кредитних ризиків;
- відсутність єдиної державної політики у сфері державно-приватного партнерства.

Для того, щоб активізувати залучення банків до проектів державно-приватного партнерства, необхідно:

- знизити ставку за інвестиційними кредитами, зробити її доступною для суб'єктів господарювання. Доцільно використовувати пільгові схеми надання кредитів із звільненням виконавця проекту від сплати відсотків на початкових етапах реалізації проекту;
- розробити і запровадити механізм компенсації втрат банку від зниження ціни на кредитні ресурси;
- завершити комплексне врегулювання нормативно-правових актів у сфері державно-приватного партнерства;
- проводити політику стимулювання строкових депозитів населення, оскільки вони є головним ресурсом для надання дешевих кредитів;
- Національним банком України розробити систему заходів щодо зміцнення кредитного потенціалу банківської системи та зниження вартості позик через механізм рефінансування;
- розробити єдину державну політику, на відміну від розрізнених політик міністерств, відомств, регіонів щодо державно-приватного партнерства із активним залученням банків [3].

Висновки. Таким чином, інститут державно-приватного партнерства здатний дати поштовх розвитку економіки і соціальної сфери. За існуючого браку коштів у бюджетах усіх рівнів та власних ресурсів підприємств участь банківської системи у фінансуванні проектів державно-приватного партнерства стає важливим питанням при розробці концепції розвитку державно-приватного партнерства та визначення місця банків у механізмі її реалізації. Банки можуть виконувати багато функцій, головною з яких є безпосереднє кредитування. Особливостями таких відносин є те, що ставки за кредитами достатньо високі, але є можливість застосування різних схем погашення відсотків, при цьому держава бере на себе частину ризиків та може виступати гарантом, також слід відмітити, що конкретний механізм кредитування залежить від значної кількості критеріїв (кількість учасників, строк та техніка кредитування, спосіб погашення позики, вид відсотку тощо). Існують досить вагомні перешкоди для реалізації проектів в рамках державно-приватного партнерства і банківського фінансування зокрема. Головним напрямком активізації участі банківського сектору у реалізації проектів державно-приватного партнерства є необхідність розробки державою чіткої і послідовної політики у цій сфері, оскільки нестабільність політичної ситуації, недосконалість та неузгодженість нормативно-правової бази не сприяють реалізації інфраструктурних проектів. Крім того, слід запроваджувати такі заходи, як зниження ставки за інвестиційними кредитами одночасно з розробкою та впровадженням механізму компенсації втрат банків, стимулювання строкових депозитів населення, зміцнення кредитного потенціалу банківської системи та інші.

Список літератури

1. Вовчак О. Д. Банківська інвестиційна діяльність в Україні / О. Д. Вовчак, Л. Г. Кльоба // Інвестиції: практика та досвід. – 2006. – № 21. – С. 24-27.
2. Гайко Є. Ю. Проектне фінансування комунальної інфраструктури: світова практика [Електронний ресурс] / Є. Ю. Гайко. – Режим доступу : http://www.ief.org.ua/Arjiv_EP/Gayko108.pdf. – 25.01.2011. – Назва з екрану.
3. Літньовський Г. Г. Банківське інвестиційне кредитування як основний фактор

- фінансування інноваційної діяльності [Електронний ресурс] / Г. Г. Літньовський. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Popu/2007_1/7-15.pdf. – 25.01.2011. – Назва з екрану.
4. Павлюк К. В. Розвиток державно-приватного партнерства у сфері житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс] / К. В. Павлюк, О. В. Степанова. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/eprom/2010_49/st_49_26.pdf. – 25.01.2011. – Назва з екрану.
  5. Пересада А. А. Інвестиційне кредитування : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, Т. В. Майорова. – К. : КНЕУ, 2002. – 272 с.
  6. Пересада А. А. Проектне фінансування : підручник / А. А. Пересада, Т. В. Майорова, О. О. Ляхова. – К. : КНЕУ, 2005. – 736 с.
  7. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2404-VI. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. – 25.01.2011. – Назва з екрана.
  8. Торкатюк В. И. Концессионные формы реализации инвестиционных проектов в жилищно-коммунальном хозяйстве / В. И. Торкатюк, Е. Ю. Гайко, В. В. Дымченко, Е. А. Карлова, Ю. Г. Прав, А. Г. Соболева // Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – № 73. – С. 98-103.
  9. Череватенко О. М. Економічна сутність державно-приватного співробітництва / О. М. Череватенко // Коммунальное хозяйство городов. – 2008. – № 96. – С. 301–305.

Гриценко, Л.Л. Роль банків у фінансуванні проектів державно-приватного партнерства [Текст] / Л.Л. Гриценко, О.В. Ісаєва // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. – № 6. – С. 26–29.